VIETNAM NATIONAL UNIVERSITY - HO CHI MINH CITY UNIVERSITY OF TECHNOLOGY DEPARTMENT OF COMPUTER SCIENCE & ENGINEERING

Operating System

Assignment 2

SIMPLE OPERATING SYSTEM

Lecturer: Hoàng Lê Hải Thanh

Group: 07

Students: Trần Minh Trí - 1910637

Trần Quốc Vinh - 1915953Phạm Duy Quang - 2011899Võ Văn Hiền - 2020023

Ho Chi Minh City, $11/2021\,$

Mục lục

1	Lời 1.1	mở đầu Giới thiệu chung	2 2
	1.1	Tổng quan về Bài tập lớn 2	2
2	Yêu	ı cầu đề bài	3
	2.1	Nội dung Bài tập lớn 2	3
		2.1.1 Source code:	3
	2.2	Process	4
		2.2.1 Tạo một process như thế nào?	5
		2.2.2 Chạy mô phỏng như thế nào?	5
	2.3	Hiện thực	6
		2.3.1 Dịnh thời:	6
		2.3.2 Quản lí bộ nhớ	7
		2.3.3 Đồng bộ	8
3	Cod	le hiện thực	9
•	3.1	Quản lí bộ nhớ	9
	0.1	3.1.1 Hàm alloc mem()	9
		3.1.2 Hàm free _mem()	11
		3.1.3 Hàm translate()	13
		3.1.4 Hàm enqueue()	13
		3.1.5 Hàm dequeue()	14
	3.2	Dinh thời	14
	3.2	3.2.0.a Hàm get proc()	14
4	Wất	quå:	15
-	4.1	Dịnh thời	15
	4.1	4.1.1 Trường hợp input sched 0	15
		4.1.2 Biểu đồ Gantt và kết quả của input sched_0	15
		4.1.3 Trường hợp input sched 1	16
		4.1.4 Biểu đồ Gantt và kết quả của input sched 1	17
	4.2	Quản lí bộ nhớ	20
	4.2	· ·	
		4.2.1 Trường hợp input m0	20
			20
		4.2.3 Trường hợp input m1	21
	4.0	4.2.4 Giải thích kết quả input m1	21
	4.3	Đồng bộ hệ điều hành	22
		4.3.1 Trường hợp input os_0	22
		4.3.1.a Input os $0 \dots $	22
		4.3.1.b Biểu đồ Gantt và kết quả của input os_0	22
		4.3.2 Trường hợp input os_1	25
		4.3.2.a Input os_1	25
5	Phâ	în công công việc:	30

1 Lời mở đầu

1.1 Giới thiêu chung

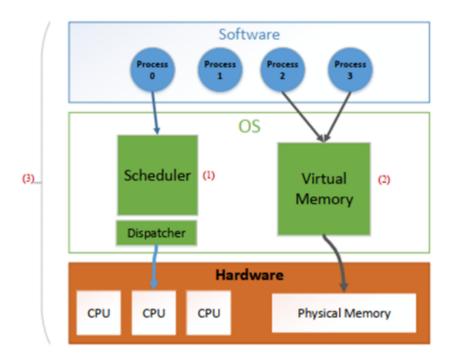
- Mục tiêu: Bài tập lớn giúp cho sinh viên giả lập các thành phần lớn trong một hệ điều hành đơn giản. Ví dụ: định thời (scheduler), đồng bộ (synchronization), quan hệ giữa bộ nhớ vật lý (physical memory) và bộ nhớ ảo (virtual memory)
- Nội dung: Sinh viên phải hiện thực 3 modules: định thời, đồng bộ, cơ chế (mechanism) của cấp phát (allocation) bộ nhớ từ bộ nhớ ảo sang vật lý.
- **Kết quả cần đạt được:** sinh viên hiểu được phần nào đó nguyên lý hoạt động của một hệ điều hành cơ bản. Sinh viên có thể vẽ vai trò và ý nghĩa của mô-đun (key modules) ở hệ điều hành cũng như nó hoạt động như thế nào.

1.2 Tổng quan về Bài tập lớn 2

Bài tập lớn nói về việc mô phỏng một hệ điều hành cơ bản để giúp sinh viên hiểu được khái niệm nền tảng của định thời, đồng bộ và sự quản lý bộ nhớ. Hình 1 thể hiện kiến trúc tổng quát của hệ điều hành mà chúng ta chuẩn bị hiện thực. Nói chung, hệ điều hành phải quản lý 2 nguồn "ảo": CPU(s) và RAM được sử dụng 2 thành phần cốt lõi:

- Định thời (Scheduler) và điều phối (Dispatcher): xác định các quá trình được cho phép chạy trên CPU và thứ tự thực hiện của chúng.
- Bộ nhớ ảo (Virtual Memory Engine): cô lập khoảng không gian bộ nhớ của mỗi quá trình với nhau. Mặc dù RAM được chia sẻ bởi nhiều quá trình (multi processes) thì mỗi quá trình đều không biết sự tồn tại của nhau. Điều đó cho phép mỗi quá trình sở hữu không gian bộ nhớ ảo riêng cho mình và bộ nhớ ảo sẽ kết nối và dịch các địa chỉ ảo được cung cấp bởi các quá trình thành các địa chỉ vật lý tương ứng.

Hình 1: Kiến trúc tổng quát về các module chính

Thông qua các mô-đun đó, Hệ điều hành cho phép nhiều quá trình do người dùng tạo ra để chia sẻ và sử dụng tài nguyên máy tính ảo. Do đó, trong bài tập lớn này, chúng ta tập trung vào việc hiện thực công cụ định thời/điều phối và bộ nhớ ảo .

2 Yêu cầu đề bài

2.1 Nội dung Bài tập lớn 2

2.1.1 Source code:

\Rightarrow Các file Headers

- timer.h: Định nghĩa bộ thời gian của hệ thống
- cpu.h: Định nghĩa hàm được sử dụng để hiện thực CPU ảo
- queue.h: Hàm được sử dụng để hiện thực queue lưu trữ các PCB của process
- sched.h: Đinh nghĩa hàm được sử dụng để đinh thời
- mem.h: Hàm được sử dụng bởi Bộ nhớ ảo (Virtual Memory Engine)
- loader.h: Hàm được sử dụng bởi loader nhằm để nạp chương trình từ đĩa vào bộ nhớ
- common.h: Định nghĩa cấu trúc và hàm được sử dụng trong hệ điều hành

\Rightarrow Các file Source

- timer.c: Hiện thực bộ thời gian
- cpu.c: Hiện thực CPU ảo
- queue.c: Hiện thực các phương thức của queue (dựa vào sự ưu tiên priority)
- paging.c: Sử dụng để kiểm tra chức năng của bộ nhớ ảo
- os.c: hệ điều hành bắt đầu chạy từ file này
- loader.c: Hiện thực loader (nạp)
- sched.c: Hiện thực định thời
- mem.c: Hiện thực RAM và Bộ nhớ ảo
- \Rightarrow Makefile
- ⇒ Input: các mẫu input cho sẵn được sử dụng cho việc đánh giá.
- ⇒ Output: Các mẫu ouput của hệ điều hành dùng để đối chiếu

2.2 Process

```
// From include/common.h

struct pcb_t{
    uint32_t pid;
    uint32_t priority;
    uint32_t code_seg_t * code;
    addr_t regs;
    uint32_t pc;
    struct seg_table_t * seg_table;
    uint32_t bp;
}
```

Listing 1: Cấu trúc struct của process.

- \Rightarrow Ý nghĩa các trường trong **struct pcb t**:
 - pid: PID của quá trình
 - priority: sự ưu tiên của quá trình. Định thời cho phép các quá trình với sự ưu tiên cao hơn được chạy trước những quá trình với sự ưu tiên thấp hơn
 - code_seg_t * code: Text segment của quá trình (Để đơn giản hóa việc mô phỏng, chúng ta không đặt text segment trong RAM)
 - $\bullet\,$ regs: Thanh ghi, mỗi quá trình có thể sử dụng đến 10 thanh ghi được đánh thứ tự từ 0 đến 9
 - pc: vị trí hiện tại của bộ đếm chương trình
 - seg table t * seg table: Page table được sử dụng để dịch địa chỉ ảo thành địa chỉ vật lý
 - bp: Điểm dùng (break pointer), sử dụng để quản lý các heap segment
- ⇒ Tương tự như quá trình thực, mỗi quá trình trong mô phỏng này chỉ là một danh sách các lệnh được CPU thực thi lần lượt từ đầu đến cuối (chúng ta không thực hiện lệnh jump ở đây). Có năm câu lệnh mà một quá trình có thể thực hiện:

- CALC: thực hiện tính toán bởi CPU.
- ALLOC: Cấp phát số bytes trên bộ nhớ chính (RAM). Cú pháp:

alloc [size] [reg]

với size là lượng bytes mà quá trình muốn cấp phát từ RAM và reg là số thanh ghi sẽ lưu địa chỉ byte đầu tiên được cấp phát ở vùng nhớ

• FREE: Giải phóng vùng nhớ đã cấp phát. Cú pháp:

free [reg]

• READ:Đọc 1 byte từ bộ nhớ. Cú pháp:

read [source] [offset] [destination]

Đọc 1 byte tại địa chỉ = giá trị thanh ghi nguồn (source) + (offset) và lưu tại điểm đến (destination).

• WRITE: Viết giá trị thanh ghi vào bộ nhớ. Cú pháp:

write [data] [destination] [offset]

Viết dữ liệu(data) vào địa chỉ = giá trị thanh ghi tại điểm đến (destination)+ offset

2.2.1 Tạo một process như thế nào?

Nội dung của mỗi quá trình là bản sao chép của một chương trình được chứa ở ỗ đĩa. Do đó để tạo một quá trình, chúng ta phải tạo một chương trình mô tả nội dung đó. Một chương trình được định nghĩa bởi một tập tin đơn với:

[priority] [N = number of instructions]
instruction 0
instruction 1
instruction N-1

- $\mathbf{priority}$ là sự ưu tiên của quá trình được tạo ra bởi chương trình. Sự ưu tiên cao hơn, cơ hội thành

công cao hơn để một quá trình được lấy bởi CPU từ queue. - N là số câu lệnh

2.2.2 Chạy mô phỏng như thế nào?

Để hiện thực quá trình mô phỏng, chúng ta phải mô tả cấu hình của phần cứng và môi trường mà ta mô phỏng. Cấu hình được tạo theo chuẩn: - **time slide** là khoảng thời gian mà quá trình được phép chạy. - N là số CPU có sẵn - M là số quá trình sẽ được chạy


```
[time slice] [N = Number of CPU] [M = Number of Processes to be run]
[time 0] [path 0]
[time 1] [path 1]
...
[time M-1] [path M-1]
```

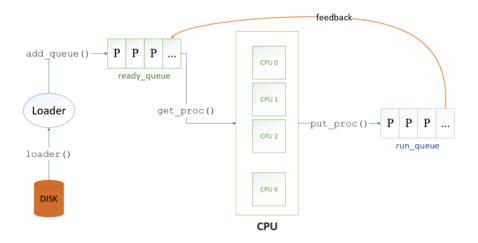
Hình 2: Time Slice

2.3 Hiện thực

2.3.1 Định thời:

Đầu tiên chúng tôi triển khai bộ định thời. Hình 2 cho thấy cách hệ điều hành định thời các quá trình như thế nào. Mặc dù hệ điều hành được thiết kế để hoạt động trên nhiều bộ xử lý, trong phần bài tập này, chúng ta giả định hệ thống chỉ có một bộ xử lý. Hệ điều hành sử dụng hàng đợi phản hồi ưu tiên để xác định quá trình nào sẽ được thực thi khi CPU khả dụng. Thiết kế bộ định thời dựa trên thuật toán "hàng đợi phản hồi đa cấp độ " được sử dụng trong nhân Linux.

Công việc của chúng ta trong phần này là hiện thực thuật toán này bằng cách hoàn thành

Hình 3: Hoat đông của bô đinh thời

các hàm sau:

- enqueue() và dequeue() (trong queue.c): Chúng ta đã định nghĩa một cấu trúc (queue_t) cho một hàng đợi ưu tiên tại queue.h. Nhiệm vụ của chúng ta là thực hiện các chức năng đó để giúp đưa một PCB mới vào hàng đợi và nhận được một PCB có mức độ ưu tiên cao nhất trong hàng đợi.
- get_proc() (in Sched.c): nhận PCB của một tiến trình đang chờ ở ready_queue. Nếu hàng đợi trống tại thời điểm hàm được gọi, bạn phải di chuyển tất cả PCB của các quá trình đang chờ ở run_queue trở lại ready_queue trước khi nhận một quá trình từ reayd_queue.

Để kiểm tra cách hoạt động của queue, biên dịch mã nguồn bằng Makefile:

make sched

Và sau đó, chạy bộ định thời với cấu hình mẫu

make test sched

QUESTION: Lợi thế của việc sử dụng hàng đợi phản hồi ưu tiên (PFQ) so với các thuật toán định thời khác mà bạn đã học là gì?

Answer: PFQ giải quyết được những khuyết điểm của FCFS (Thời gian đáp ứng trung bình không tối ưu) hay trong khoảng thời gian cố định như Round Robin đồng thời thiết lập độ ưu tiên của quá trình IO cao hơn quá trình CPU dẫn đến việc quá trình CPU sẽ không được ưu tiên như quá trình IO.

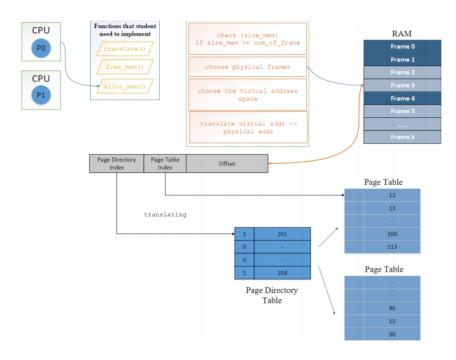
2.3.2 Quản lí bộ nhớ

Bộ nhớ ảo sử dụng cơ chế Phân đoạn với Phân trang để quản lý bộ nhớ. Theo mặc định, kích thước của RAM ảo là 1 MB nên chúng ta phải sử dụng 20 bit để biểu diễn địa chỉ của mỗi byte của nó. Với phân đoạn với cơ chế phân trang, chúng ta sử dụng 5 bit đầu tiên cho chỉ mục phân đoạn, 5 bit tiếp theo cho chỉ mục trang và 10 bit cuối cùng cho phần bù(offset). Sau đó, chúng ta có thể hiện thực quá trình dịch địa chỉ ảo của một quá trình sang địa chỉ vật lý bằng cách hoàn thành các hàm sau:

- get_page_table () (trong mem.c): Tìm bảng trang có chỉ mục phân đoạn của một tiến trình
- translate () (trong mem.c): sử dụng hàm get_ page_table () để dịch một địa chỉ ảo sang địa chỉ vật lý.

Hình 4 cho thấy cách chúng ta cấp phát các vùng bộ nhớ mới và tạo mục nhập mới trong phân đoạn và bảng trang bên trong một tiến trình. Đặc biệt, đối với mỗi trang mới mà chúng tôi đã cấp phát, chúng tôi phải thêm mục nhập mới vào bảng trang theo số phân đoạn và số trang của trang này.

Hình 4: Hoạt động của bộ nhớ ảo

Nhiệm vụ của chúng ta là hiện thực các hàm alloc_mem() và free_mem, cả hai đều nằm trong mem.c dựa trên thuật toán được mô tả ở trên.

Để kiểm tra cách hoạt động, trước tiên phải biên dịch mã bằng Makefile:

make mem

Và sau đó, chạy bộ nhớ ảo với cấu hình mẫu

make test mem

QUESTION: Lợi thế và bất lợi của phân đoạn (segmentation) với phân trang (paging) là gì?

Answer: Ưu điểm

- Giảm thiểu hao phí bộ nhớ, khắc phục việc bảng phân trang có kích thước quá lớn.
- Chống phân mảnh ngoại
- Dễ cấp phát phát bộ nhớ vật lý
- Bảo vệ dữ liệu và chia sẻ phân đoạn

Nhược điểm:

- Khó hiện thực
- Còn tồn tại phân mảnh nội
- Hiệu suất truy cập không cao

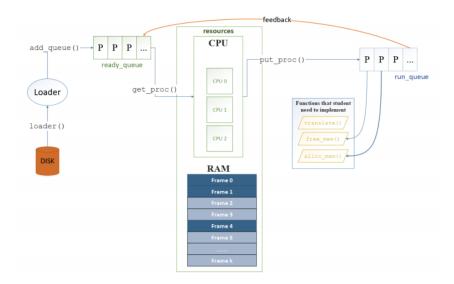
2.3.3 Đồng bô

Cuối cùng, chúng ta kết hợp việc định thời và bộ nhớ ảo để tạo thành một hệ điều hành hoàn chỉnh. Hình 4 thể hiện việc hoàn thành tổ chức của hệ điều hành. Nhiệm vụ cuối cùng là

sự đồng bộ. Vì hệ điều hành chạy trên nhiều nhân, tài nguyên có thể được chia sẻ để truy cập bởi nhiều quá trình tại một thời điểm. Công việc của chúng ta là tìm tài nguyên chia sẻ và dùng cơ chế khóa để bảo vệ chúng.

Cuối cùng là kiểm tra hoạt động của toàn bộ hệ điều hành bằng Makefile:

Hình 5: Mô hình của Hệ điều hành

make all

Và sau đó, chạy bộ nhớ ảo với cấu hình mẫu

 $make test_all$

3 Code hiện thực

3.1 Quản lí bộ nhớ

3.1.1 Hàm alloc mem()


```
* virtual address space and physical address space is
      * large enough to represent the amount of required
15
     * memory. If so, set 1 to [mem_avail].
16
     * Hint: check [proc] bit in each page of _mem_stat
17
     * to know whether this page has been used by a process.
18
     * For virtual memory space, check bp (break pointer).
19
      * */
    int count = 0;
21
    for (int i = 0; i < NUM_PAGES; i++)</pre>
22
23
      if (_mem_stat[i].proc == 0)
24
25
        count++:
26
27
         if (count == num_pages && proc->bp + num_pages * PAGE_SIZE <= RAM_SIZE)</pre>
28
29
           mem_avail = 1;
30
31
      }
32
    }
33
    if (mem_avail)
34
35
      /st We could allocate new memory region to the process st/
37
      ret_mem = proc->bp;
38
      proc->bp += num_pages * PAGE_SIZE;
      /* Update status of physical pages which will be allocated
39
       * to [proc] in _mem_stat. Tasks to do:

* - Update [proc], [index], and [next] field
40
41
        * - Add entries to segment table page tables of [proc]
42
43
             to ensure accesses to allocated memory slot is
             valid. */
44
      int index_of_proc_page = 0;
45
46
      int pre_index_of_proc_page = 0;
47
       for (int i = 0; i < NUM_PAGES; i++)</pre>
      {
48
49
         if (_mem_stat[i].proc == 0)
50
         {
           _mem_stat[i].proc = proc->pid;
_mem_stat[i].index = index_of_proc_page;
51
           if (_mem_stat[i].index != 0)
53
           Ł
54
55
             _mem_stat[pre_index_of_proc_page].next = i;
56
57
           pre_index_of_proc_page = i;
58
           struct seg_table_t *seg_table = proc->seg_table;
59
           if (seg_table->table[0].pages == NULL)
60
           {
61
62
             seg_table->size = 0;
63
64
           addr_t location_virtual_addr = (index_of_proc_page << OFFSET_LEN) +
65
      ret_mem;
           int found = 0:
66
           for (int j = 0; j < seg_table->size; j++)
68
            if (seg_table->table[j].v_index == get_first_lv(location_virtual_addr))
69
      // Tim thay virtual_index o day.
             {
70
               struct page_table_t *page_table = seg_table->table[j].pages;
71
72
               page_table -> table [page_table -> size].v_index = get_second_lv(
      location_virtual_addr);
```



```
page_table -> table [page_table -> size].p_index = i;
                page_table ->size++;
74
                found = 1;
75
                break;
76
             }
77
           }
78
79
           if (!found) // Khong tim thay virtual_index thi khoi tao table moi
80
81
           {
             seg_table->table[seg_table->size].v_index = get_first_lv(
82
       location_virtual_addr);
              seg_table->table[seg_table->size].pages = (struct page_table_t *)malloc(
       sizeof(struct page_table_t));
             seg_table ->table[seg_table ->size].pages ->table[0].v_index =
84
       get_second_lv(location_virtual_addr);
             seg_table->table[seg_table->size].pages->table[0].p_index = i;
85
86
87
             seg_table->table[seg_table->size].pages->size = 1;
88
             seg_table ->size++;
89
           }
90
91
           index_of_proc_page++;
           if (index_of_proc_page == num_pages) // phan tu cuoi thi ta set next = -1
93
94
           {
95
              _{mem\_stat[i].next = -1;}
96
             break:
           }
97
         }
98
99
       }
100
101
    pthread_mutex_unlock(&mem_lock);
     return ret_mem;
102
103 }
```

Listing 2: Code hàm alloc mem() ở file mem.c

3.1.2 Hàm free mem()

```
int free_mem(addr_t address, struct pcb_t *proc)
    /*TODO: Release memory region allocated by [proc]. The first byte of
     * this region is indicated by [address]. Task to do:
5
        - Set flag [proc] of physical page use by the memory block
          back to zero to indicate that it is free.
6
        - Remove unused entries in segment table and page tables of
          the process [proc].
8
        - Remember to use lock to protect the memory from other
9
         processes. */
11
    pthread_mutex_lock(&mem_lock);
12
    struct page_table_t *page_table = get_page_table(get_first_lv(address), proc->
13
     seg_table);
14
    int valid = 0;
15
    if (page_table != NULL)
16
17
      for (int i = 0; i < page_table -> size; i++)
18
19
        if (page_table->table[i].v_index == get_second_lv(address))
20
```



```
21
           addr_t physical_address;
22
           if (translate(address, &physical_address, proc))
23
24
             int physical_index = physical_address >> OFFSET_LEN;
25
26
             int num_pages = 0;
27
             do
28
29
             {
               addr_t current_virtual_address = (num_pages << OFFSET_LEN) + address;</pre>
30
               _mem_stat[physical_index].proc = 0;
31
32
               struct seg_table_t *cur_seg_table = proc->seg_table;
33
               int found = 0;
34
35
               for (int k = 0; k < cur_seg_table -> size && !found; k++)
36
37
                 if (cur_seg_table->table[k].v_index == get_first_lv(
38
      current_virtual_address))
39
                 {
                   struct page_table_t *cur_page_table = cur_seg_table->table[k].
40
      pages;
                   for (int 1 = 0; 1 < cur_page_table -> size; 1++)
41
42
43
                     if (cur_page_table->table[1].v_index == get_second_lv(
       current_virtual_address))
44
                     {
                        for (int m = 1; m < cur_page_table -> size - 1; m++)
45
                        {
46
47
                          cur_page_table -> table[m] = cur_page_table -> table[m + 1];
48
                        cur_page_table->size--;
49
50
                        if (cur_page_table->size == 0)
51
                          free(proc->seg_table->table[k].pages);
52
53
                          for (int n = k; n < proc->seg_table->size - 1; n++)
54
                            proc->seg_table->table[n] = proc->seg_table->table[n + 1];
55
56
                         proc->seg_table->size--;
57
58
                        found = 1;
59
60
                        break:
                     }
61
                   }
62
                 }
63
64
               }
               physical_index = _mem_stat[physical_index].next;
65
66
               num_pages++;
             } while (physical_index != -1);
67
             valid = 1;
68
          }
69
70
           break;
        }
71
72
      }
73
74
    pthread_mutex_unlock(&mem_lock);
75
    if (!valid)
76
77
      return 1;
78
    else
return 0;
```


80 }

Listing 3: Code của hàm free mem() ở file mem.c

3.1.3 Hàm translate()

```
static int translate(
                           // Given virtual address
    addr_t virtual_addr,
    addr_t *physical_addr, // Physical address to be returned
    struct pcb_t *proc)
5 { // Process uses given virtual address
    /* Offset of the virtual address */
    addr_t offset = get_offset(virtual_addr);
    /* The first layer index */
Q
    addr_t first_lv = get_first_lv(virtual_addr);
    /* The second layer index */
11
    addr_t second_lv = get_second_lv(virtual_addr);
12
13
14
    /* Search in the first level */
    struct page_table_t *page_table = NULL;
15
    page_table = get_page_table(first_lv, proc->seg_table);
16
    if (page_table == NULL)
17
18
   return 0;
}
19
20
21
22
    for (i = 0; i < page_table -> size; i++)
23
24
      if (page_table->table[i].v_index == second_lv)
25
26
        /* TODO: Concatenate the offset of the virtual addess
27
         * to [p_index] field of page_table->table[i] to
28
29
         * produce the correct physical address and save it to
         * [*physical_addr] */
30
        *physical_addr = (page_table->table[i].p_index << OFFSET_LEN) + offset;
31
        return 1;
32
     }
33
    }
34
35
    return 0;
36 }
```

Listing 4: Hàm translate() ở file mem.c

3.1.4 Hàm enqueue()

```
void enqueue(struct queue_t *q, struct pcb_t *proc)

{
    /* TODO: put a new process to queue [q] */
    // If queue is full -> ERROR
    if (q->size == MAX_QUEUE_SIZE)
        return;
    // If queue is not full -> SUCCESS
    q->proc[q->size++] = proc;
}
```

Listing 5: Hàm enqueue() ở file queue.c

3.1.5 Hàm dequeue()

```
struct pcb_t * dequeue(struct queue_t * q) {
    \slash * TODO: return a pcb whose prioprity is the highest
    \ast in the queue [q] and remember to remove it from q
     * */
    if (empty(q))return NULL;
    int pos = 0, maxPriority = q->proc[0]->priority;
    for (int i = 1; i < q->size; i++){
8
     if (maxPriority > q->proc[i]->priority){
9
        maxPriority = q->proc[i]->priority;
        pos = i;
11
   }
12
13
    struct pcb_t * result = q->proc[pos];
14
   for (int i = pos; i < q->size - 1; i++){
15
     q->proc[i] = q->proc[i+1];
16
17
   q->proc[--q->size] = NULL;
18
    return result;
19
20 }
```

Listing 6: Hàm dequeue() ở file queue.c

3.2 Định thời

3.2.0.a Hàm get proc()

```
struct pcb_t *get_proc(void)
2 {
    struct pcb_t *proc = NULL;
3
    /*TODO: get a process from [ready_queue]. If ready queue
     * is empty, push all processes in [run_queue] back to
     * [ready_queue] and return the highest priority one.
6
     * Remember to use lock to protect the queue.
     * */
9
if (empty(&ready_queue)) {
     while (!empty(&run_queue)){
11
       pthread_mutex_lock(&queue_lock);
12
        struct pcb_t * ptemp = dequeue(&run_queue);
enqueue(&ready_queue, ptemp);
13
14
15
        pthread_mutex_unlock(&queue_lock);
   }
17
18
    pthread_mutex_lock(&queue_lock);
    proc = dequeue(&ready_queue);
19
20
    pthread_mutex_unlock(&queue_lock);
    return proc;
21
22 }
```

Listing 7: Hàm get_proc() ở file sched.c

4 Kết quả:

4.1 Định thời

4.1.1 Trường hợp input sched_0

Trong đó:

2 : Quantium time 1 : Chay trên 1 CPU

2: Có2tiến trình s
0 và s 1

0,4: Thời điểm đến của tiến trình s
0 và s 1

s0,s1: tên tiến trình

4.1.2 Biểu đồ Gantt và kết quả của input sched $_0$

Hình 6: Biểu đồ Gantt input sched_0


```
- SCHEDULING TEST 0 ------
./os sched_0
Loaded a process at input/proc/s0, PID: 1
Time slot
           CPU 0: Dispatched process 1
Time slot 1
Time slot 2
CPU 0: Put process 1 to run queue
Time slot
           Loaded a process at input/proc/s1, PID: 2
Time slot
           CPU 0: Put process 1 to run queue
CPU 0: Dispatched process 2
Time slot 5
Time slot 6
          CPU 0: Put process 2 to run queue
CPU 0: Dispatched process 1
Time slot 7
          CPU 0: Put process 1 to run queue
CPU 0: Dispatched process 2
Time slot 9
Time slot 10
          CPU 0: Put process 2 to run queue
CPU 0: Dispatched process 1
Time slot 11
Time slot 12
          CPU 0: Put process 1 to run queue
CPU 0: Dispatched process 2
Time slot 13
Time slot 14
          CPU 0: Put process 2 to run queue
CPU 0: Dispatched process 1
Time slot 15
Time slot 16
          CPU 0: Put process 1 to run queue
CPU 0: Dispatched process 2
Time slot 17
CPU 0: Processed 2 has finished
CPU 0: Dispatched process 1
Time slot 18
Time slot 19
           CPU 0: Put process 1 to run queue
CPU 0: Dispatched process 1
Time slot 20
Time slot 21
CPU 0: Put process 1 to run queue
           CPU 0: Dispatched process 1
Time slot 22
           CPU 0: Processed 1 has finished
CPU 0 stopped
MEMORY CONTENT:
NOTE: Read file output/sched_0 to verify your result
```

Hình 7: Kết quả input sched 0

4.1.3 Trường hợp input sched 1

Trong đó:

2 : Quantium time

 $1: \mbox{Chạy trên 1 CPU} \\ 4: \mbox{Có 4 tiến trình}$

 $0,\!4,\!6,\!7$: Thời điểm đến của tiến trình s
0 và s 1

s0,s1,s2,s3: tên tiến trình

4.1.4~ Biểu đồ Gant
t và kết quả của input sched $_1$

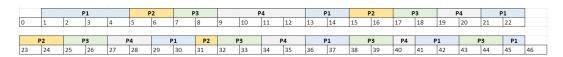
```
-- SCHEDULING TEST 1 ------
./os sched_1
       Loaded a process at input/proc/s0, PID: 1
Time slot
Time slot
        CPU 0: Dispatched process 1
Time slot
Time slot
        CPU 0: Put process 1 to run queue
        CPU 0: Dispatched process 1
Time slot
        Loaded a process at input/proc/s1, PID: 2
Time slot
        CPU 0: Put process 1 to run queue
        CPU 0: Dispatched process 2
Time slot
        Loaded a process at input/proc/s2, PID: 3
Time slot
        CPU 0: Put process 2 to run queue
        CPU 0: Dispatched process 3
        Loaded a process at input/proc/s3, PID: 4
Time slot
Time slot
        CPU 0: Put process 3 to run queue
        CPU 0: Dispatched process 4
Time slot 10
Time slot 11
        CPU 0: Put process 4 to run queue
        CPU 0: Dispatched process 4
Time slot 12
Time slot 13
        CPU 0: Put process 4 to run queue
        CPU 0: Dispatched process 1
Time slot 14
Time slot 15
        CPU 0: Put process 1 to run queue
        CPU 0: Dispatched process 2
Time slot 16
Time slot 17
        CPU 0: Put process 2 to run queue
        CPU 0: Dispatched process 3
Time slot 18
Time slot 19
        CPU 0: Put process 3 to run queue
        CPU 0: Dispatched process 4
Time slot 20
Time slot 21
        CPU 0: Put process 4 to run queue
        CPU 0: Dispatched process 1
Time slot 22
Time slot 23
        CPU 0: Put process 1 to run queue
        CPU 0: Dispatched process 2
Time slot 24
```

Hình 8: Kết quả phần 1 input sched 1


```
Time slot 24
Time slot 25
          CPU 0: Put process 2 to run queue
CPU 0: Dispatched process 3
Time slot 26
Time slot 27
          CPU 0: Put process 3 to run queue
CPU 0: Dispatched process 4
Time slot 28
Time slot 29
          CPU 0: Put process 4 to run queue
CPU 0: Dispatched process 1
Time slot 30
Time slot 31
          CPU 0: Put process 1 to run queue
          CPU 0: Dispatched process 2
Time slot 32
          CPU 0: Processed 2 has finished CPU 0: Dispatched process 3
Time slot 33
Time slot 34
          CPU 0: Put process 3 to run queue
          CPU 0: Dispatched process 4
Time slot 35
Time slot 36
          CPU 0: Put process 4 to run queue
          CPU 0: Dispatched process 1
Time slot 37
Time slot 38
          CPU 0: Put process 1 to run queue
          CPU 0: Dispatched process 3
Time slot 39
Time slot 40
          CPU 0: Put process 3 to run queue
          CPU 0: Dispatched process 4
Time slot 41
          CPU 0: Processed 4 has finished
          CPU 0: Dispatched process 1
Time slot 42
Time slot 43
          CPU 0: Put process 1 to run queue
          CPU 0: Dispatched process 3
Time slot 44
Time slot 45
          CPU 0: Processed 3 has finished
CPU 0: Dispatched process 1
Time slot 46
          CPU 0: Processed 1 has finished
CPU 0 stopped
MEMORY CONTENT:
```

Hình 9: Kết quả phần 2 input sched_1

Hình 10: Biểu đồ Gantt và kết quả của sched_1

4.2 Quản lí bộ nhớ

4.2.1 Trường hợp input m0

Trong đó:

1 : Mức độ ưu tiên 7 : Số câu lênh

```
----- MEMORY MANAGEMENT TEST 0 ------
./mem input/proc/m0
000: 00000-003ff - PID: 01 (idx 000, nxt: 001)
        003e8: 15
001: 00400-007ff - PID: 01 (idx 001, nxt: -01)
002: 00800-00bff
                 - PID: 01 (idx 000, nxt: 003)
                   PID: 01 (idx 001, nxt: 004)
003: 00c00-00fff
004: 01000-013ff
                   PID: 01 (idx 002, nxt: 005)
005: 01400-017ff
                 - PID: 01 (idx 003, nxt: 006)
006: 01800-01bff
                 - PID: 01 (idx 004, nxt: -01)
014: 03800-03bff - PID: 01 (idx 000, nxt: 015)
        03814: 66
015: 03c00-03fff - PID: 01 (idx 001, nxt: -01)
NOTE: Read file output/m0 to verify your result
```

Hình 11: $K\acute{e}t$ quả input m0

4.2.2 Giải thích kết quả input m0

- Giải thích:

+ alloc 13535 0

Cấp phát vùng nhớ (A) kích thước $13535/1024\approx 14$ trang (0-13) cho tiến trình 1. Thanh ghi 0 lưu địa chỉ đầu tiên cho vùng nhớ A là 0x00000

+ alloc 1568 1

Cấp phát vùng nhớ (B) kích thước $1568/1024\approx 2$ trang (14-15) cho tiến trình 1. Thanh ghi 1 lưu địa chỉ đầu tiên của vùng nhớ B là 0x03800

+ free 0

Giải phóng vùng nhớ có địa chỉ bắt đầu được lưu trong thanh ghi 0(Giải phóng vùng nhớ (A)).

+alloc 1386 2

Cấp phát vùng nhớ (C) kích thước 1386/1024 ≈ 2 trang cho tiến trình 1. Thanh ghi 2 lưu địa chỉ đầu tiên của vùng nhớ C

 $+{\rm alloc}~4564~4$ Cấp phát vùng nhớ (D) kích thước $4564/1024\approx 5$ trang. Thanh ghi 4 lưu địa chỉ đầu tiên của vùng nhớ D.

+ write 102 1 20 Ghi giá trị 0x66 vào địa chỉ 0x03800 + 0x00014 = 0x03814.

+ write 21 2 10000 Ghi giá trị 0x15 vào địa chỉ 0x00000 + 0x003e8 = 0x003e8

4.2.3 Trường hợp input m1

⇒ Đầu vào:

Trong đó:

1 : Mức độ ưu tiên 8 : Số câu lệnh

Hình 12: Kết quả input m1

4.2.4 Giải thích kết quả input m1

+ alloc 13535 0

Cấp phát vùng nhớ (A) kích thước $13535/1024\approx 14$ trang (0-13) cho tiến trình 2. Thanh ghi 0 lưu địa chỉ đầu tiên cho vùng nhớ A là 0x00000

+ alloc 1568 1

Cấp phát vùng nhớ (B) kích thước $1568/1024\approx 2$ trang (14-15) cho tiến trình 2. Thanh ghi 1 lưu địa chỉ đầu tiên của vùng nhớ B là 0x03800

+ free 0

Giải phóng vùng nhớ có địa chỉ bắt đầu được lưu trong thanh ghi 0(Giải phóng vùng nhớ (A)).

+alloc 1386 2

Cấp phát vùng nhớ (C) kích thước $1386/1024\approx 2$ trang cho tiến trình 2. Thanh ghi 2 lưu địa chỉ đầu tiên của vùng nhớ C

+ alloc 4564 4

Cấp phát vùng nhớ (D) kích thước $4564/1024\approx 5$ trang cho tiến trình 2. Thanh ghi 4 lưu địa chỉ đầu tiên của vùng nhớ D.

+ free 2

Giải phóng vùng nhớ có đia chỉ bắt đầu được lưu trong thanh ghi 1. Giải phóng vùng nhớ (B)

+ free 4

Giải phóng vùng nhớ có địa chỉ bắt đầu được lưu trong thanh ghi 4. Giải phóng vùng nhớ (D)

+ free 1

Giải phóng vùng nhớ có địa chỉ bắt đầu được lưu trong thanh ghi 1. Giải phóng vùng nhớ (B)

4.3 Đồng bộ hệ điều hành

4.3.1 Trường hợp input os $_0$

4.3.1.a Input os_0

Trong đó:

6: Quantium time 2: Chạy trên 2 CPU 4: Có 4 tiến trình

0,2: Thời điểm đến của tiến trình p
0 và p 1

p0,p1: tên tiến trình

4.3.1.b Biểu đồ Gantt và kết quả của input os $_0$


```
OS TEST 0 -----
./os os_0
        Loaded a process at input/proc/p0, PID: 1
Time slot
Time slot
        CPU 1: Dispatched process 1
Time slot
       Loaded a process at input/proc/p1, PID: 2
Time slot
        CPU 0: Dispatched process 2
        Loaded a process at input/proc/p1, PID: 3
Time slot 4
       Loaded a process at input/proc/p1, PID: 4
Time slot
Time slot
Time slot
       CPU 1: Put process 1 to run queue
       CPU 1: Dispatched process 3
Time slot
Time slot
        CPU 0: Put process 2 to run queue
       CPU 0: Dispatched process 4
Time slot 10
Time slot 11
Time slot 12
Time slot 13
        CPU 1: Put process 3 to run queue
       CPU 1: Dispatched process 1
Time slot 14
Time slot 15
       CPU 0: Put process 4 to run queue
       CPU 0: Dispatched process 2
Time slot 16
Time slot 17
        CPU 1: Processed 1 has finished
        CPU 1: Dispatched process 3
Time slot 18
Time slot 19
        CPU 0: Processed 2 has finished
        CPU 0: Dispatched process 4
Time slot 20
Time slot 21
       CPU 1: Processed 3 has finished
        CPU 1 stopped
Time slot 22
Time slot 23
        CPU 0: Processed 4 has finished
```

Hình 13: Kết quả phần 1 của input os 0


```
Time slot 20
Time slot
          21
        CPU 1: Processed 3 has finished
        CPU 1 stopped
Time slot 22
Time slot
        CPU 0: Processed 4 has finished
        CPU 0 stopped
MEMORY CONTENT:
000: 00000-003ff - PID: 02 (idx 000, nxt: 001)
001: 00400-007ff - PID: 02 (idx 001, nxt: 007)
002: 00800-00bff - PID: 02 (idx 000, nxt: 003)
003: 00c00-00fff - PID: 02 (idx 001, nxt: 004)
004: 01000-013ff - PID: 02 (idx 002, nxt: 005)
005: 01400-017ff - PID: 02 (idx 003, nxt: -01)
006: 01800-01bff - PID: 03 (idx 000, nxt: 011)
007: 01c00-01fff - PID: 02 (idx 002, nxt: 008)
        01de7: 0a
008: 02000-023ff - PID: 02 (ldx 003, nxt: 009)
009: 02400-027ff - PID: 02 (idx 004, nxt: -01)
010: 02800-02bff - PID: 01 (idx 000, nxt: -01)
        02814: 64
011: 02c00-02fff - PID: 03 (idx 001, nxt: 012)
012: 03000-033ff - PID: 03 (idx 002, nxt: 013)
013: 03400-037ff - PID: 03 (idx 003, nxt: -01)
014: 03800-03bff - PID: 04 (idx 000, nxt: 025)
015: 03c00-03fff - PID: 03 (ldx 000, nxt: 016)
016: 04000-043ff - PID: 03 (idx 001, nxt: 017)
017: 04400-047ff - PID: 03 (idx 002, nxt: 018)
        045e7: 0a
018: 04800-04bff - PID: 03 (idx 003, nxt: 019)
019: 04c00-04fff - PID: 03 (idx 004, nxt: -01)
020: 05000-053ff - PID: 04 (ldx 000, nxt: 021)
021: 05400-057ff - PID: 04 (idx 001, nxt: 022)
022: 05800-05bff - PID: 04 (idx 002, nxt: 023)
        059e7: 0a
023: 05c00-05fff - PID: 04 (idx 003, nxt: 024)
                 - PID: 04 (idx 004, nxt: -01)
024: 06000-063ff
025: 06400-067ff - PID: 04 (idx 001, nxt: 026)
026: 06800-06bff - PID: 04 (idx 002, nxt: 027)
027: 06c00-06fff - PID: 04 (idx 003, nxt: -01)
NOTE: Read file output/os_0 to verify your result
```

Hình 14: Kết quả phần 2 của input os 0

		Time Slot																						
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
p0_1				C	PU1		500								CPU1									
p1_2						С	PU0										CP	U0						
p1_3										CP	CPU1						C			U1				
p1_4												CPU0									СР	U0		

Hình 15: $Bi \acute{e}u$ đồ $Gantt~c \acute{u}a~os_0$

4.3.2 Trường hợp input os_1

$\mathbf{4.3.2.a} \quad \mathbf{Input} \ \mathbf{os} \mathbf{_1}$

2 4 8 1 p0 2 s3 4 m1 6 s2 7 m0 9 p1 11 s0 16 s1


```
---- OS TEST 1 -----
./os os_1
Time slot
       Loaded a process at input/proc/p0, PID: 1
       CPU 3: Dispatched process 1
Time slot
       Loaded a process at input/proc/s3, PID: 2
Time slot
       CPU 2: Dispatched process 2
       CPU 3: Put process 1 to run queue
       CPU 3: Dispatched process 1
Time slot
       Loaded a process at input/proc/m1, PID: 3
Time slot
       CPU 2: Put process 2 to run queue
       CPU 2: Dispatched process 2
       CPU 1: Dispatched process
       CPU 3: Put process 1 to run queue
       CPU 3: Dispatched process 1
Time slot
       Loaded a process at input/proc/s2, PID: 4
Time slot
       CPU 2: Put process 2 to run queue
       CPU 2: Dispatched process 2
       CPU 1: Put process 3 to run queue
       CPU 1: Dispatched process 3
       CPU 0: Dispatched process 4
       Loaded a process at input/proc/m0, PID: 5
       CPU 3: Put process 1 to run queue
       CPU 3: Dispatched process 5
Time slot
Time slot
       CPU 2: Put process 2 to run queue
       CPU 2: Dispatched process 1
       CPU 1: Put process 3 to run queue
       CPU 1: Dispatched process 2
       CPU 0: Put process 4 to run queue
       CPU 0: Dispatched process 3
       Loaded a process at input/proc/p1, PID: 6
       CPU 3: Put process 5 to run queue
       CPU 3: Dispatched process 6
Time slot
Time slot 10
       CPU 2: Put process 1 to run queue
       CPU 2: Dispatched process 4
       CPU 1: Put process 2 to run queue
       CPU 1: Dispatched process 5
       CPII A: Put process 3 to run queue
```

Hình 16: Kết quả phần 1 của input os 1


```
CPU 3: Dispatched process 6
Time slot
Time slot 10
        CPU 2: Put process 1 to run queue
CPU 2: Dispatched process 4
        CPU 1: Put process 2 to run queue
        CPU 1: Dispatched process 5
        CPU 0: Put process 3 to run queue
        CPU 0: Dispatched process 1
        Loaded a process at input/proc/s0, PID: 7
        CPU 3: Put process 6 to run queue
        CPU 3: Dispatched process 2
Time slot 11
        CPU 2: Put process 4 to run queue
        CPU 2: Dispatched process 7
Time slot 12
        CPU 1: Put process 5 to run queue
        CPU 1: Dispatched process 3
CPU 0: Processed 1 has finished
        CPU 0: Dispatched process 6
        CPU 3: Put process 2 to run queue
        CPU 3: Dispatched process 5
Time slot 13
        CPU 2: Put process 7 to run queue
        CPU 2: Dispatched process 4
Time slot 14
        CPU 1: Processed 3 has finished
        CPU 1: Dispatched process 2
CPU 0: Put process 6 to run queue
        CPU 0: Dispatched process 7
        CPU 3: Put process 5 to run queue
        CPU 3: Dispatched process 6
Time slot 15
        CPU 1: Processed 2 has finished
        CPU 1: Dispatched process 5
        Loaded a process at input/proc/s1, PID: 8
CPU 2: Put process 4 to run queue
        CPU 2: Dispatched process 8
Time slot 16
        CPU 1: Processed 5 has finished
        CPU 1: Dispatched process 4
CPU 0: Put process 7 to run queue
        CPU 0: Dispatched process 7
        CPU 3: Put process 6 to run queue
        CPU 3: Dispatched process 6
Time slot 17
        CPU 2: Put process 8 to run queue
        CPII 2: Disnatched process
```

Hình 17: Kết quả phần 2 của input os 1


```
Time slot 17
         CPU 2: Put process 8 to run queue
         CPU 2: Dispatched process 8
Time slot 18
         CPU 1: Put process 4 to run queue
         CPU 1: Dispatched process 4
CPU 0: Put process 7 to run queue
         CPU 0: Dispatched process 7
         CPU 3: Put process 6 to run queue
         CPU 3: Dispatched process 6
Time slot 19
         CPU 2: Put process 8 to run queue
         CPU 2: Dispatched process 8
Time slot 20
         CPU 1: Put process 4 to run queue
         CPU 1: Dispatched process 4
         CPU 0: Put process 7 to run queue
         CPU 0: Dispatched process 7
CPU 3: Processed 6 has finished
         CPU 3 stopped
Time slot 21
         CPU 2: Put process 8 to run queue
         CPU 2: Dispatched process 8
Time slot 22
         CPU 1: Processed 4 has finished
         CPU 1 stopped
         CPU 0: Put process 7 to run queue
         CPU 0: Dispatched process 7
         CPU 2: Processed 8 has finished
         CPU 2 stopped
Time slot 23
Time slot 24
         CPU 0: Put process 7 to run queue
         CPU 0: Dispatched process 7
Time slot 25
Time slot 26
         CPU 0: Put process 7 to run queue
         CPU 0: Dispatched process 7
Time slot 27
         CPU 0: Processed 7 has finished
         CPU 0 stopped
MEMORY CONTENT:
000: 00000-003ff - PID: 05 (idx 000, nxt: 001)
        003e8: 15
001: 00400-007ff - PID: 05 (idx 001, nxt: -01)
006: 01800-01bff - PID: 06 (idx 000, nxt: 007)
nn7: 01c00-01fff - PID: 06 (idx 001 nxt: 008)
```

Hình 18: Kết quả phần 3 của input os_1


```
CPU 2: Put process 8 to run queue
    CPU 2: Dispatched process 8

Time slot 22
    CPU 1: Processed 4 has finished
    CPU 1: stopped
    CPU 0: Put process 7 to run queue
    CPU 0: Dispatched process 7
    CPU 2: Processed 8 has finished
    CPU 2: stopped

Time slot 23

Time slot 24
    CPU 0: Put process 7 to run queue
    CPU 0: Dispatched process 7

Time slot 25

Time slot 26
    CPU 0: Processed 7 has finished
    CPU 0: Dispatched process 7

Time slot 27
    CPU 0: Processed 7 has finished
    CPU 0: Stopped

MEMORY CONTENT:
000: 00000-003ff - PID: 05 (idx 000, nxt: 001)
003e8: 15

001: 00400-007ff - PID: 06 (idx 000, nxt: 007)
007: 01c00-001fff - PID: 06 (idx 000, nxt: 007)
007: 01c00-001fff - PID: 06 (idx 000, nxt: 009)
009: 02400-027ff - PID: 06 (idx 000, nxt: 01)
019: 04c00-04fff - PID: 06 (idx 000, nxt: 01)
04c14: 64

022: 05800-05bff - PID: 06 (idx 000, nxt: 023)
023: 05c00-05fff - PID: 06 (idx 001, nxt: 023)
023: 05c00-05fff - PID: 06 (idx 001, nxt: 023)
023: 05c00-05fff - PID: 06 (idx 001, nxt: 023)
023: 05c00-05fff - PID: 06 (idx 001, nxt: 023)
023: 05c00-05fff - PID: 06 (idx 001, nxt: 023)
023: 05c00-05fff - PID: 06 (idx 001, nxt: 032)
07de7: 0a
022: 05000-05fff - PID: 06 (idx 001, nxt: 032)
07de7: 0a
032: 05000-05fff - PID: 06 (idx 001, nxt: 032)
07de7: 0a
032: 05000-05fff - PID: 06 (idx 004, nxt: 050)
050: 0c800-06fff - PID: 06 (idx 004, nxt: 050)
050: 0c800-06fff - PID: 05 (idx 000, nxt: 050)
050: 0c800-06fff - PID: 05 (idx 000, nxt: 050)
050: 0c800-06fff - PID: 05 (idx 000, nxt: 050)
050: 0c800-06fff - PID: 05 (idx 000, nxt: 050)
050: 0c800-06fff - PID: 05 (idx 000, nxt: 050)
050: 0c800-06fff - PID: 05 (idx 000, nxt: 050)
050: 0c800-06fff - PID: 05 (idx 000, nxt: 050)
050: 0c800-06fff - PID: 05 (idx 000, nxt: 050)
050: 0c800-06fff - PID: 05 (idx 000, nxt: 050)
050: 0c800-06fff - PID: 05 (idx 000, nxt: 050)
050: 0d00-0d7ff - PID: 05 (idx 000, nxt: 050)
```

Hình 19: Kết quả phần 4 của input os_1

	Time Slot																											
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
p0_1		СРИЗ							CF	U2	СР	U0																
s3_2		CPU2							CF	U1	CP	U3			CPU1													
m1_3						CPU1				U0			CPU1															
s2_4							CF	סטי					CP		U2	CPU1			U1	J1								
mo_5							CF	U3		CPU1		U1	CPU3			CPU1	1											
p1_6									CF	U3				U0	CPU3													
s0_7												CPU2			CPU0													
s1_8																CPU2												

Hình 20: $Bi \acute{e}u$ đồ $Gantt~c \acute{u}a~os_1$

5 Phân công công việc:

- Trần Minh Trí: Soạn báo cáo, tổng hợp code.
- Trần Quốc Vinh: Lên ý tưởng, tìm hiểu đề.
- \bullet Phạm Duy Quang: Lên ý tưởng, tìm hiểu đề, vẽ biểu đồ Gantt.
- Võ Văn Hiền: Lên ý tưởng, code, tìm hiểu đề.